

Verdere hoofdstukken zijn: WILHELM STEPP: *De bepaling van acetaldehyd in bloed en sereuse vloeistoffen*; W. WEISE: *Aantoonen en bepalen van glycerine in het bloed*; en EMIL REISE: *Het refractometrisch onderzoek van exsudaten en dergelijke vloeistoffen*. Deze hoofdstukken geven geen aanleiding tot nadere beschouwingen.

D. G. COHEN TERVAERT. †

Handbuch der hygienischen Untersuchungsmethoden, herausgegeben von dr. E. GOTSCHLICH. Erster Band. GUSTAV FISCHER, Jena, 1926. Prijs: 48 mark.

Het eerste deel van bovengenoemd handboek bevat een door GOTSCHLICH bewerkte *Allgemeine Methodik* 600 bladzijden) en de eerste reeks hoofdstukken eener *Spezielle hygienische Methodik*: Physikalische Untersuchungsmethoden der Atmosphäre (PH. KUHN, 80 bldz.), Chemische und bakteriologische Luftuntersuchungen (B. HEIJMANN en A. KORFF-PETERSEN, 60 bldz.), Untersuchungsmethoden des Bodens (O. HUNTEMÜLLER, 55 bldz.), Hygienische Methoden zur Untersuchung des Wassers (E. GOTSCHLICH, 170 bldz.), Hydrologische Methoden (G. THIEM, 20 bldz.), Abwässer und Abfallstoffe (R. HAACK, 75 bldz.) en Methoden der biologischen Untersuchung von Wasser und Abwasser (R. KOLKWITZ, 10 bldz.).

Het tweede deel zal binnenkort verschijnen en vervolg en slot brengen der „Spezielle Methodik”; n.l. de werkwijzen tot hygiënisch onderzoek van voeding, kleding, woning, verlichting, verwarming, ventilatie, gebruiksvoorwerpen, beroepsinvloeden, ziekmakende microben en van „die im Inneren des Menschen begründeten Verhältnisse der Konstitution und Vererbung, der Leistung und der Ermüdung”.

„Das vorliegende Handbuch soll seinen Benutzern eine Bibliothek ersetzen”, schrijft GOTSCHLICH in de voorrede en richt zich daarbij tot een lezerskring van geneeskundigen, scheikundigen, apothekers, ingenieurs, juristen, administratieve ambtenaren en beoefenaars der statistiek, voor zoover zulke vogels van diverse pluimage bij de bevordering der openbare gezondheid betrokken zijn. De binnen 2000 bladzijden saamgeperste boekerij omvat dan ook alles wat de hygiëne behoeft aan wiskunde, natuurkunde, scheikunde, physiologie, microbiologie, plantkunde, dierkunde, anthropologie, constitutieeler, genetica, psychologie, geologie, mineralogie en technische wetenschappen (de opsomming is van GOTSCHLICH), de bijzondere hygiënische methodiek inbegrepen.

Ook met minder toonsterkte zou men kunnen zeggen, dat GOTSCHLICH'S handboek een zeer rijken inhoud heeft, zonder te kort te schieten in eerbied voor de veelzijdige kennis van den leider der uitgave, die hem veroorloofde de „allgemeine Methodik” in haar geheel voor zijn rekening te nemen: erkenntnistheoretische Vorbemerkungen gaan dezen begaafden en vlijtigen geest even gemakkelijk af als de behandeling der wiskundige, physische, chemische, microbiologische en statistische grondslagen der gezondheidsleer.

Tegenover zooveel deugdelijks en nuttigs krimpt kritiek tot een uiting van persoonlijke smaak. Naar mijn smaak is allerlei zakelijks wel eens met te veel woorden meegedeeld, ten koste van zakelijkheden, die wegens plaatsgebrek achterwege moesten blijven; voorts zou, dunkt mij, het algemeene gedeelte in het belang van de bijzondere hoofdstukken bekort kunnen zijn geworden. En zeker is het jammer, dat de toestand der Duitsche bibliotheken en laboratoria de schrijvers hebben verhinderd ten volle van niet-Duitsche ervaringen en instrumenten kennis te nemen.

J. J. VAN LOGHEM.

Diagnostische und therapeutische Irrtümer und dessen Verhütung. Chirurgie. Herausgegeben von Prof. Dr. J. SCHWALBE, Heft 7. *Verletzungen und chirurgische Krankheiten der Mund- und Rachenhöhle, des Halses, einschl. der Speicheldrüsen, der Speiseröhre, des Kehlkopfes und der Trachea* von Prof. Dr. PAUL CLAIRMONT. Leipzig, GEORG THIEME 1926. (177 bldz.). Prijs: 8.10 mark, geb. 9.60 mark.

Bij het doorlezen van een werk als dit vraagt men zich telkens af, voor welke lezers het wel geschreven is, en aan het eind gekomen blijft het antwoord uit. Voor den chirurg en keelarts kan het niet bedoeld zijn; die beschikken over beter gedocumenteerde werken. Voor den algemeenen geneesheer of specialist op ander gebied zou het slechts een deel geven van hetgeen hij noodig heeft voor een goede diagnose en behandeling. Wil men toch het juiste inzicht in een bepaald ziektegeval of een zeker verschijnsel krijgen, dan is het niet voldoende om te weten, wat het *niet* kan zijn, maar zal men op verschillende gronden moeten kunnen nagaan wat het dan wèl zal zijn. Daartoe zal een dergelijk werk volkomen het karakter moeten dragen van een leerboek der diagnostiek.

In dit werkje worden echter in het algemeen te weinig de klinische verschijnselen besproken, terwijl de volle aandacht gewijd wordt aan de uiterlijke kenteekenen. Er is dan ook veel zorg besteed aan de plaatjes. Toch helpen deze niet over de moeilijkheden heen. Men ziet bijv. een aantal voorbeelden van zwellingen en gezwellen aan den hals, die door de meest uiteenlopende ziekten veroorzaakt worden en die op den beschouwer van de plaatjes volkomen denzelfden indruk maken.

En de geneeskundige behandeling? Deze raakt veelal in het gedrang. Dat bij een verkeerde diagnose de behandeling foutief kan zijn, behoeft geen nader betoog; de juiste behandeling wordt echter vaak niet opgegeven. Dit wat betreft het algemeene karakter van het boek.

De bewerking zelf is nogal ongelijkmatig. De ziekten van het strottenhoofd bijv. worden in 5 bladzijden afgedaan, terwijl de schildklier-vergrooting niet minder dan 26 bladzijden inneemt, meer dan $\frac{1}{7}$ van het geheele werkje.

Met deze opmerkingen zou ik niet gaarne den indruk willen wekken van geringschatting van den inhoud. Op verschillende plaatsen toch is een schrijver met rijke ervaring aan het woord